

ΣΤΑΥΡΑΕΤΟΙ

της Κρήτης

1

Καζαντζάκης

Χ.Ν. 18/7/2001

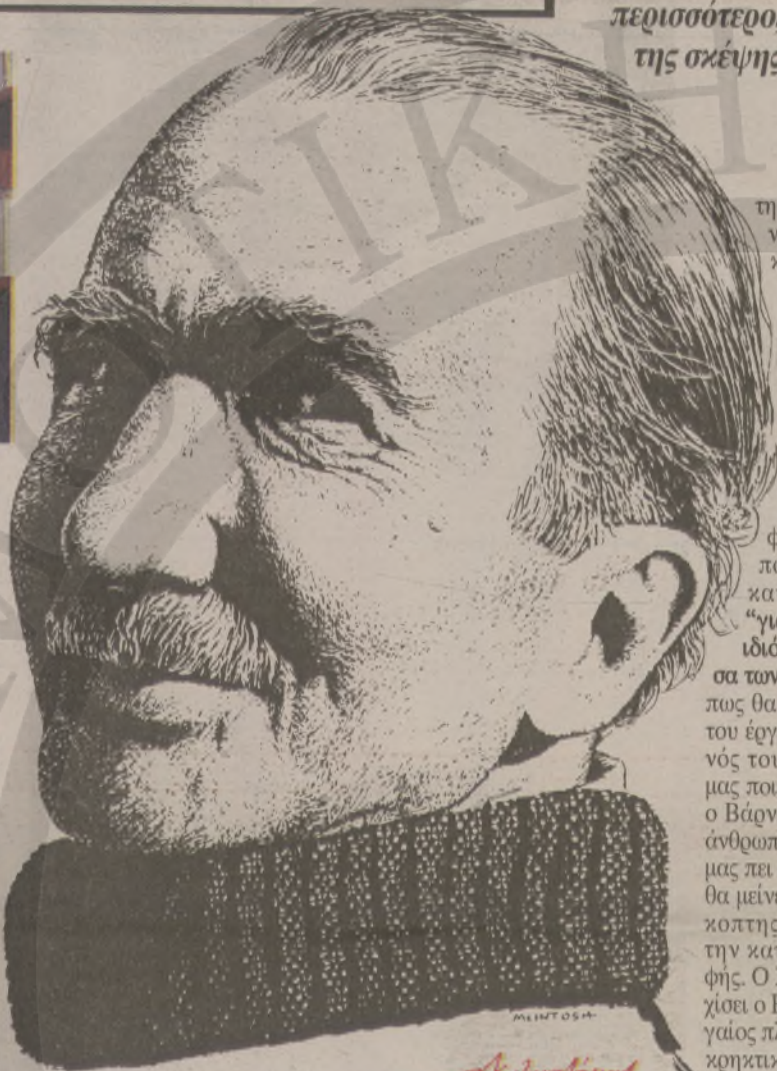
Ο ακαταπόνητος δημιουργός

Ο Καζαντζάκης ήταν όχι τόσο ένας δημιουργός ηρώων παρά, πολύ περισσότερο, ήρωας ο ίδιος. Ήρωας της δουλειάς, της μάθησης των ταξιδιών, της σκέψης και της αυτοκυριαρχίας.

ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Γράφει ο Μιχάλης Γρηγοράκης

Η σειρά "Σταυραετοί της Κρήτης" αφορά Κρητικούς που διαπρέψαν στα γράμματα, στις επιστήμες και στις τέχνες, από τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα και μέχρι τα τέλη του εικοστού και που το έργο τους πέρασε και αυτά τα σύνορα της Ελλάδας. Η αρχή γίνεται με τον παγκόσμια φήμη μυθιστοριογράφο, ποιητή, δραματικό συγγραφέα και στοχαστή Νίκο Καζαντζάκη. Είναι ο νεοέλληνας συγγραφέας που γνώρισε αληθινά παγκόσμια δόξα και είδε όλα του τα έργα να μεταφράζονται στις περισσότερες ξένες γλώσσες και να προκαλούν ζήλο και συνεχές ενδιαφέρον. Απήχηση της αίγλης αυτής, θα γράψει ο Μιχ. Περάνης, υπήρξε και το όνειρο ενδιαφέρον του ελληνικού κοινού, που τον είχε επιμισόν αιώνα αγνοήσει, και ξαφνικά έδειξε μια ομαδική κλίση προς το έργο του, ώστε ο Καζαντζάκης να γίνει ο πιο πολυδιαβασμένος Έλληνας συγγραφέας των τελευταίων χρόνων. Γεννήθηκε στους Βαρθάρους Ηρακλείου το 1883 και πέθανε στο Φραϊμπουργκ της Γερμανίας το 1957. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και φιλοσοφία στο Παρίσι. Στα 1906 με το ψευδώνυμο Κάραμ Νιρβαμή κυκλοφόρησε το ποιητικό αφήγημα Οφίς και Κρίνος που θύμιζε Ντανού ντισο, ένα βιβλίο ηδονής και θανάτου. Στα 1910 τυπώσε το νισοικό δράμα Πρωτομάστο-

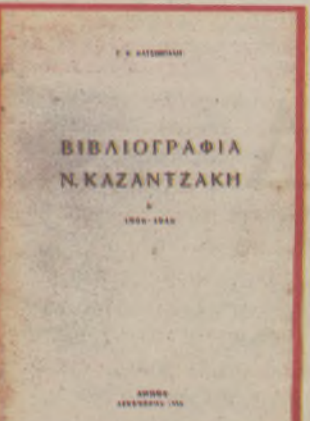
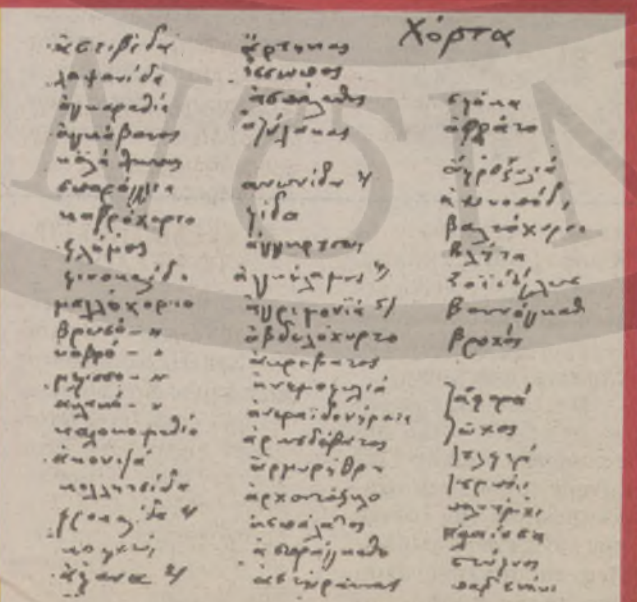
ρας που αργότερα μελοποιήθηκε από τον Καλομοίση. Στη νικηφόρο περίοδο 1912 - 1913 συνεπήρε τον Καζαντζάκη η ιδέα της εθνότητας και σ' αυτό είχαν συντελέσει το κήρυγμα του Ιονά Δραγούμη, η δράση του Εκπαιδευτικού Ομίλου, (ο Καζαντζάκης ήταν από τα ιδρυτικά μέλη του) και ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Από 1914 έως 1915 περιόδευε, μαζί με το Σικελιανό, στους τόπους της Ελλάδας που τους είχε σημαδέψει η παρουσία του ελληνικού και χριστιανικού κόσμου. Το 1919 ως Γενικός Διευθυντής του υπουργείου Περιθάλψης πηγαίνει στον Κανκάσο για να μεταφέρει στην Ελλάδα τους εκεί Έλληνες. Τα χρόνια 1922-1924 τα πέρασε στη Βιέννη και στο Βερολίνο. Μετά κατέβηκε στην Κρήτη, όπου έμεινε μέ-

χρι το 1925. Όταν βρισκόταν στο Βερολίνο - ήταν μια εποχή κρίσιμη και εκρηκτική - ο Καζαντζάκης σχετίστηκε με κομμουνιστικούς κύκλους κι έγινε λάτρης του μεγάλου ηγέτη των Μπολσεβίκων Λένιν. Συνεπής κομμουνιστής δεν υπήρξε ποτέ, από τότε όμως ο παλιός εθνικισμός του παραχώρησε τη θέση του σε μια οικουμενικότερη ιδεολογία. Ο Καζαντζάκης τυπικά ανήκει στη γενιά του μεσοπολέμου. Κυρίως όμως δημοσίευσε τα τελευταία χρόνια

της περιόδου αυτής, ενώ το μυθιστορηματικό του έργο, άνθισε διαδοχικά μετά τον πόλεμο, πάντως σε χνάρια και σχέδια χαραγμένα πολλά χρόνια πριν. Τα έργα του δεν πεθαίνουν ξεκάθαρα στα τυποποιημένα σχήματα των φιλολογικών ειδών, που όλα τα δούλεψε, κατά τον τρόπο του, "για να γίνει μια μορφή ιδιότυπη και σημαίνουσα των γραμμάτων μας" όπως θα σημειώσει κριτικός του έργου του. Ο συγκαιρινός του, ο άλλος μεγάλος μας ποιητής και διανοητής, ο Βάρναλης κρίνοντας τον άνθρωπο και το έργο του θα μας πει πως ο Καζαντζάκης θα μείνει παράδειγμα αδιακοπής προσπάθειας για την κατάκτηση της κορυφής. Ο Σικελιανός, θα συνεχίσει ο Βάρναλης, ήταν πηγαιός πληθωρικός τύπος - εκρηκτικός και στη ζωή και στους στίχους του... Ο Καζαντζάκης εκατάφερε ν' αντικατασταίνει τον αυθορμητισμό με τον καιρό και με τον κόπο - κατα πως ήθελε ο Σολωμός. Όμως κι ο καιρός και ο κόπος αφήσανε τα ίχνη τους στα κείμενά του. Οι περιπλανήσεις του Καζαντζάκη δεν γνώριζαν τέλος. Προσπέρασε πολλές ιδεολογίες και προσάρμοσε τις αναζητήσεις του σε ποιητικές αποχρώσεις, ψάχνοντας με δουλιμμία τον εαυτό του, ερευνώντας τον συνάνθρωπο και τη μοίρα του, αναζητώντας τον Θεό και την αρχή του κόσμου. Μια αυτοδασανιζόμενη θρησκευτική φύση ο Καζαντζά-

κης, ένας αυτοελεγχόμενος φιλοσοφικός νους ένας αδηφάγος στοχαστής. Πάλευε ανελέητα με τον εαυτό του και δινόταν σε μιαν αδιάλειπτη φυγή. Μέσα στη φυγή του ήταν και το ταξίδι. Και ίσως να είναι ο μοναδικός Έλληνας συγγραφέας που ταξίδεψε τόσο πολύ και στην Ελλάδα και σε χώρες του εξωτερικού. Από τις περιηγήσεις του αυτές δγήκαν μια σειρά ταξιδιωτικά ρεπορτάζ και αργότερα η τόσο σημαντική ταξιδιωτική του πεζογραφία. Τα ταξιδιωτικά του θεωρούνται λογοτεχνικά αριστουργήματα και μαζί με το Ζορμπά, ως τα πιο αντιπροσωπευτικά λογοτεχνικά του έργου. Είναι έργα καλοδουλεμένα, με συναρπαστικές περιγραφές, με γλώσσα στρωτή και με ύφος που σπανίζει. Και είναι τα κορυφαία της όλης του συγγραφικής δουλειάς, όπως θα επισημάνουν αρκετοί κριτικοί, γιατί δγήκαν σε στιγμές που ο Καζαντζάκης κυριαρχούνταν από τον οίστρο της τέχνης, από το πάθος να γράψει μια πρόζα αξιόσωτη. Όμως και σ' αυτά, όπως και στο υπόλοιπο έργο του, ο Καζαντζάκης περνά τη φιλοσοφική του θεωρία, που σε τελευταία ανάλυση είναι ο μηδενισμός. Κι αυτός του ο μηδενισμός τον εμπόδιζε να πάρει θέση πουθενά. Έμεινε πάντα, θα γράψει ο Βάρναλης, έξω απ' όλα - εκτός αν κάποτε κάπου ερασιτεχνικά και περαστικός δρέθηκε. Μόνο στο δημοτικισμό έμεινε πάντα πιστός αγωνιστής. Ο Καζαντζάκης, όπως ξέροουμε, έφυγε από την Ελλάδα κι ένας από τους λόγους που την εγκατέλειψε, ήταν η πίκρα του, γιατί εδώ το έργο του ήταν παραγνωρισμένο. Κάποια κρυφή παρόρμηση τον έσπρωχνε έξω από την Ελλάδα. Και στα ξένα κερδίσε την ανεγνώρι-

ση που του άξιζε. Η φήμη του ποιητή της Οδύσσειας και του συγγραφέα του Ζορμπά ταξίδεψε σε όλα τα σημεία της Γης, το έργο του μεταφράστηκε σε περισσότερες από τριάντα γλώσσες. Κι όμως αυτός ο μεγάλος συγγραφέας και στοχαστής, που το έργο του πάλλεται από τα ιδανικά της φιλοπατρίας και της ελευθερίας διώχτηκε από το ελληνικό κράτος και την Ιερά Σύνοδο της Ελλάδας, γιατί, λέει, υπήρξε υβριστής του ιδρυτή του χριστιανισμού. Η αυτοχρη ενέργεια της Ιεράς συνόδου να τον αφορέσει τονε λύπησε πολύ και θα εξομολογηθεί στο φίλο του συγγραφέα Μανόλη Γαλιουράκη: - Πάρα πολύ λυπήθηκα, γιατί με τόση αφέλεια, έπεσε η Εκκλησία στην παγίδα που της έστησαν. Δύο ανώτεροι εκπρόσωποι της, με μεγάλη μου ολίγη διαπίστωση, πως φάνηκαν κατώτεροι από την αποστολή τους. Ο ένας αναθεμάτισε ένα βιβλίο που ομολογεί ο ίδιος πως δεν έχει διαβάσει, διάβασε μονάχα ένα υβριστικό άρθρο μιας κιτοινής εφημερίδας. Ο άλλος, που δεν κατώρθωσε καν τον τίτλο να διαβάσει σωστά, και τον έγραψε "Καπιτάν Μιχάλης Μαυρίδης", συγχέοντας το όνομά του, ήρσα με το όνομα του εκδότη, πήρε κομμάτια από φράσεις, διαστρέβλωσε άλλες, παράλειψε ότι δεν τον σύμφερε, κι έβγαλε το συμπέρασμα που ήθελε, ενώ όλο το βιβλίο είναι ένας ύμνος για τον αγώνα του κρητικού λαού και γενικά του Ανθρώπου για την Ελευθερία. Κι ακόμα, ένας ύμνος για την εκκλησία, αφού ένας μητροπολίτης μέσα στη σφαγή υπερασπίζεται ηρωικά το ποιμνίο του κι ένας ηγούμενος πεθαίνει με μαρτυρικό θάνατο, δοξάζοντας το Θεό και την Πατρίδα.

Από τη Χλωρίδα της Κρήτης. Μικρό δείγμα από το Μαύσιο αποθησαύρισμα λέξεων του Ν. Καζαντζάκη.